

Strīdu risināšana šķīrējtiesā

Tieslietu ministrija izstrādājusi likumprojektu, kas paredz jaunu šķīrējtiesu darbības regulējumu. Ja tas tiks apstiprināts, arī meža nozares uzņēmumiem būs jāapsver iespēja izveidot pašiem savu šķīrējtiesu

Olavs Cers **zvērināts advokāts**

Valsts sekretāru sanāksmē 2013. gada 31. janvārī tika izsludināts Tieslietu ministrijas izstrādātais likumprojekts *Šķīrējtiesu likums*, kura mērķis ir noteikt šķīrējtiesu izveidošanas kārtību un darbības pamatprincipus, kā arī nodrošināt efektīvu un taisnīgu civiltiesisko strīdu izšķiršanu šķīrējtiesā. Likumprojektā ir paredzēti būtiski ierobežojumi pastāvīgo šķīrējtiesu dibināšanai – par to dibinātāju varēs būt tikai biedrība, kas sastāv vismaz no desmit biedriem – juridiskām personām, kuru kopējais neto apgrozījums gadā nav mazāks par 50 miljoniem latu un kura reģistrēta vismaz trīs gadus pirms pieteikuma iesniegšanas pastāvīgās šķīrējtiesas reģistrācijai. Ja *Šķīrējtiesu likums* šādā redakcijā tiks pieņemts, tad ar meža nozari saistītajiem komersantiem būtu jāapsver iespēja dibināt savu šķīrējtiesu, kas varētu paātrināt ar nozari saistīto civiltiesisko strīdu izskatīšanu, piesaistot strīdu izšķiršanai kompetentus, nozārē atzītus speciālistus.

Nepietiekama kontrole

Šķīrējtiesa kā nevalstisks, sabiedrisks veidojums ir alternatīva valsts izveidotajām tiesām un nav valsts tiesu sistēmas sastāvdaļa. Šķīrējtiesu izmantošana civil-

tiesisko strīdu izšķiršanā ir populāra, jo šķīrējtiesas process, salīdzinot ar procesuālo kārtību valsts tiesā, ir vienkāršāks un ātrāks. Tomēr, ņemot vērā, ka aizvien biežāk tiek kritizēta šķīrējtiesu darbība un pieņemto spriedumu kvalitāte, kā arī ik gadu šķīrējtiesu skaits turpina pieaugt, pienācīga regulējuma trūkums grauj uzticību šķīrējtiesu institūtam kā alternatīvai valsts tiesām strīdu izšķiršanā.

Šobrīd valsts neuzrauga šķīrējtiesas Latvijā. Vienīgais veids, kā valsts kontrolē šķīrējtiesu darba atbilstību likumam, ir izpildu raksta izsniegšana šķīrējtiesas sprieduma izpildei, ko realizē tiesa. Tomēr šī kontrole ir nepietiekama, jo likums neparedz tiesai izvērtēt šķīrējtiesas spriedumu pēc būtības. Tiesa pārbauda tikai šķīrējtiesas sprieduma atbilstību Civilprocesa likuma formālajām prasībām. Turklāt ne vienmēr šķīrējtiesas sprieduma izpildei nepieciešams izpildu raksts, piemēram, gadījumos, kad prasība tiek noraidīta. Šādos gadījumos šķīrējtiesas darbības likumība nav pakļauta pilnīgi nekādai kontrolei.

Šķīrējtiesu priekšrocības...

Tomēr šķīrējtiesas institūts nav nekas jauns un tikai Latvijai raksturīgs – tās ir izplatīts ārpustiesas strīdu regulēšanas

mehānisms visā pasaulē – kā nacionālā, tā starptautiskā līmenī.

Pasaulē šķīrējtiesas tiek izmantotas strīdu izšķiršanai trīs galveno iemeslu dēļ: strīda izskatīšanas ātrums, procesa vienkāršība un sprieduma nepārsūdzamība. Kā ceturta priekšrocība tiek uzskatīta iespēja pusēm pašām vienoties par šķīrējtiesniešiem, specifisku strīdu gadījumos kā šķīrējtiesnesi pieaicinot attiecīgās nozares speciālistu, kas var arī nebūt jurists.

Sevišķi vilinošas minētās priekšrocības Latvijā šķiet tāpēc, ka valsts tiesā jebkurš strīds tiek skatīts divās vai pat trīs instancēs, un vidējais strīda izskatīšanas laiks ir no trīs līdz pieciem gadiem vai pat ilgāk. Turklāt valsts tiesās negodprātīgam procesa dalībniekam ir plašas iespējas lietas izskatīšanu atlikt pat vairākas reizes, un katru reizi starp tiesas sēdēm šādā gadījumā paiet pat vairāki mēneši.

...un ēnas puses

Tomēr iepriekš minētajām šķīrējtiesas procesa priekšrocībām ir arī savas ēnas puses, ko it sevišķi iemanījušies izmantot negodprātīgi strīdnieki un viņu juristi. Līdz ar to Latvijā šķīrējtiesu institūts tā pašreizējā veidolā ir degradēts.

Latvijā šobrīd ir reģistrētas 212 šķīrējtiesas, no kurām aktīvi darbojas tikai neliela daļa. Kāpēc ir nodibinātas pārējās un kādam mērķim tās tiek uzturētas, neizskatot nevienu lietu, varam tikai minēt. Latvijas sabiedrībā attiecībā pret šķīrējtiesām valda skeptiska un noraidoša attieksme, bieži vien dzirdēts runājam par tā

dēvētajām kaktu vai kabatas šķīrējtiesām.

Diemžēl bieži vien sabiedrības bailes un neuzticība šķīrējtiesām ir pamatota, jo gandrīz katrs komersants var atstāt gadījumu par kādu šķīrējtiesu, kas taisījusi spriedumu vai nu ar apšaubāmu juridisko argumentāciju, vai vispār bez tās, vai arī darbojusies iespējamā interešu konfliktā.

Negodprātīgo šķīrējtiesu darbība reizēm ir pat kurioza, ja vien neradītu tik nelabvēlīgas sekas. Piemēram, vīram piederoša šķīrējtiesa skata strīdu, kurā vienu no pusēm kā juriste pārstāv viņa sieva, vai arī šķīrējtiesa izskata strīdu, kurā atbildētājs ir maksātnespējīgs komersants, kaut gan likums imperatīvi aizliedz šādu strīdu izskatīšanu šķīrējtiesās. Cits piemērs – visa šķīrējtiesas procesa laikā atbildētājs nesaņem nevienu (!) šķīrējtiesas paziņojumu, un pirmais dokuments, ko viņš ierauga, ir valsts tiesas paziņojums par izpildu raksta izsniegšanu!

Kas būtu jāņem vērā

Kā rīkoties komersantam, lai baudītu šķīrējtiesas priekšrocības, bet izvairītos no nepatīkamiem pārsteigumiem? Pirmkārt, vienmēr rūpīgi vajadzētu iepazīties ar piedāvātajiem līgumu projektiem; ja darījumu partneris līguma projektā iekļāvis šķīrējtiesas atrunu, ievākt par šo šķīrējtiesu informāciju. Labākā informācija, protams, ir citu komersantu atsauksmes par šīs šķīrējtiesas darba kvalitāti vai arī uzticama jurista ieteikums.

Otrkārt, ja pastāv kaut mazākās šaubas par piedāvātās šķīrējtiesas godprātību vai

par to vispār trūkst informācijas, komersants var pieprasīt līguma projektā iekļaut citas, tam zināmas, šķīrējtiesas atrunu vai arī vispār no tās atteikties, tādējādi jebkuru strīdu nododot izskatīšanai valsts tiesā.

Treškārt, ja reiz šķīrējtiesas atruna līgumā tomēr ir iekļauta, nekavējoties un profesionāli reaģēt uz visiem šķīrējtiesas uzaicinājumiem – savlaicīgi ieteikt šķīrējtiesneša kandidatūru, iesniegt atsauksmi uz prasību un pierādījumus, kā arī piedalīties tiesas sēdēs, ideālā gadījumā tās protokolējot. Par jebkurām neprecizitātēm un šaubām šķīrējtiesas procesā nekavējoties ir jāpiesaka iebildumi, vislabāk – rakstveidā.

Ceturtkārt, ja šķīrējtiesas spriedums komersantam tomēr ir nelabvēlīgs un pretējā puse lūdz valsts tiesai izdot izpildu rakstu, šajā stadijā valsts tiesa ir jāinformē par visiem šķīrējtiesas procesa pārkāpumiem, kā arī citiem komersanta iebildumiem.

Piektkārt, ja izpildu raksts pret komersantu tomēr ir izsniegts, ir iespējams vērsties Ģenerālprokuratūrā ar lūgumu iesniegt Augstākajā tiesā protestu par šo izpildu rakstu. Ja Augstākā tiesa protestu apmierina, tā ar savu lēmumu izpildu rakstu atceļ. Tādos gadījumos strīds var tikt atkārtoti nodots izskatīšanai vai nu tajā pašā šķīrējtiesā, vai arī valsts tiesā.

Ņemot vērā Tieslietu ministrijas aktīvās darbības, kas vērstas uz šķīrējtiesu nozares sakārtošanu, ir pamats uzskatīt, ka šķīrējtiesas tuvākajā laikā varētu kļūt par plaši lietotu alternatīvu civiltiesisko strīdu izskatīšanai. ○

C.J.
O. Cers & J. Furkāns

zvērinātu advokātu birojs

ZAB "O.Cers un J.Jurkāns"
Strēlnieku iela 9-4, Rīga, LV -1010, Latvija
Tālr. +371 67365865; E-pasts: birojs@advokati-cj.lv; www.advokati-cj.lv

